

H. Malinová z Prognostického ústavu ČSAV seznámila účastníky s vybranými poznatky o *sociálně patologických aspektech života v Praze*. Soustředila se především na vysokou koncentraci kriminálních jevů, která tvoří jednu z charakteristik velkoměstského způsobu života, a zvláště na její projevy v životě dospívající mládeže.

Celý seminář byl koncipován poněkud netradičně. Byli pozváni reprezentanti různých společenskovedních disciplín, přičemž obsahové zaměření jednání nebylo záměrně předem blíže specifikováno. Šlo především o konfrontaci co nejširšího spektra pohledů na danou problematiku, o zmapování stavu jejího rozpracování a o využití získaných informací pro ujasnění základních východisek přístupu k jejímu řešení v rámci sociologie životního způsobu.

Tyto cíle byly převážně splněny. Poměrně široké a reprezentativní zastoupení společenskovedních oborů (zúčastnilo se celkem 29 lidí, zastupujících 17 vědecko-výzkumných a řídicích organizací) ukázalo velký zájem o problematiku územních aspektů utváření způsobu života a obsah referátů i diskusních vystoupení naznačil, kterým směrem je tento zájem orientován v první řadě. Většina příspěvků se přímo či nepřímo dotýkala typologizace územních celků. Prakticky ve všech byly přítom akcentovány dva nejzávažnější metodologické problémy: výběr základních územních jednotek a volba kritérií pro konstrukci typů. V souvislosti s tím se pak projevil limity jednostranných přístupů, založených navíc převážně na kvantitativní analýze jednotlivých forem společenské reprodukce. Jako zcela nezbytné se proto ukázalo vypracování metodologického základu komplexního přístupu ke zkoumání teritoriální diferenciace procesu formování životního způsobu, který by umožnil kvalitativní postižení všech jeho podstatných stránek v jejich strukturním a funkčním propojení a mohl tak sloužit jako východisko aplikovaného výzkumu i práce řídicích a plánovacích orgánů. Požadavek v tomto směru byl také na adresu sociologie životního způsobu na semináři vysloven. Z tohoto důvodu lze seminář chápat i jako určitou výzvu naší sociologii a považovat jej za jeden z mezníků v činnosti sekce výzkumu socialistického způsobu života Československé sociologické společnosti.

Ondřej Hubáček

VII. celostátní konference podnikových sociologů

Sekce sociologie práce a podniku Slovenské sociologické společnosti při SAV uspořádala ve dnech 15.–17. června 1987 již sedmou celostátní konferenci podnikových sociologů, tentokrát s názvem *Podniková sociologie a strategie urychlení*. V atraktivním prostředí Vysokých Tater (Tatranská Lomnice) se kromě podnikových sociologů sešli i pracovníci obou našich Ústavů pro filozofii a sociologii a několika resortních výzkumných ústavů.

Konferenci zahájila členka přípravného výboru H. Woleková (Ústav technológie a racionalizácie Závodov ťažkého strojárstva, Bratislava) stručnou rekapitulací předcházejících šesti konferencí. Úvodní referát na téma *Ľudský činiteľ v procese prestavby — poznatky a skúsenosti z prípravy komplexného dokumentu* přednesl L. Lubelec (Výskumný ústav sociálneho rozvoja a práce, Bratislava). Seznámil účastníky konference s hlavními myšlenkami materiálu věnovaného otázkám využití a dalšího rozvoje lidského činitele, který vznikl na jeho pracovišti a je jedním z podkladů návrhu zákona o státním podniku.

O tom, že je nezbytné orientovat sociologii práce a podniku novými směry, hovořil J. Bunčák (Ústav filozofie a sociológie SAV, Bratislava) v příspěvku *Požiadavky prestavby na zameranie sociológie práce a podniku*. V této souvislosti kriticky shrnul dosavadní výsledky československé sociologie práce a podniku a zdůraznil, že v podmínkách přestavby již nebude možné se omezovat na sociální plánování a řešení otázek humanizace práce. Podle jeho názoru je nyní třeba se soustředit na otázky pracovní motivace, mobility pracovních sil a skupinových zájmů. P. Frič a F. Gál (Kabinet teórie vedy a prognóz SAV, Bratislava) hovořili ve svém příspěvku *Problémovo orientovaná sociológia o nutnosti věnovat se zkoumání problémových situací a jevů a zároveň se podílet na jejich řešení*. Netradičností tématu upoutalo vystoupení Z. Bútorové (z téhož pracoviště) s názvem *Etika práce podnikového sociológa jako člena vedeckého spoločenstva a zamestnanca podniku*.

Na tento blok obecněji pojatých referátů navázala vystoupení orientovaná ke konkrétní podnikové praxi. V. Chlumský (Ústav ekonomiky a organizace staveb-

nictví, pracoviště Praha) se v příspěvku *Subjektivní činitel a jeho reakce na řídicí systém v ekonomice* zabýval otázkami motivace a orientace řídicích pracovníků v podmínkách demokratického centralismu. S některými problémy a zkušenostmi práce sociologa v podniku, kde probíhají přípravy na ověřování *Komplexního experimentu zvýšení samostatnosti a odpovědnosti hospodářských organizací za efektivní rozvoj* seznámil přítomné S. Hošek (Dopravní stavby, n. p. Olomouc). Svému příspěvku dal název *Hodnocení podniku v kontextu změn*. Ve vystoupení *Sociální řízení v podmínkách růstu úlohy podniku jako specifických subjektů ekonomických zájmů* zdůraznil M. Flek (Československé automobilové opravy NV, Praha) podobně jako již před ním J. Bunčák, nezbytnost orientovat sociologickou teorii také na problematiku zájmů v podmínkách socialismu. V příspěvku *Pestovanie „sociologickej imaginácie“ radiacích pracovníkov* upozornila S. Kohútová, že podnikový sociolog má na svém pracovišti plnit i svého druhu výchovně vzdělávací funkci.

Druhý den jednání zahájil S. Konečný (Výzkumný ústav sociálního rozvoje a práce, Bratislava). V souvislosti s tématem *Miesto podniku v riadení sociálneho rozvoja spoločnosti* hodnotil nástroje a ukazatele uspokojování individuálních, skupinových a společenských potřeb. Konstatoval, že byly vytvořeny pro dosahování cílů minulosti a nelze je proto efektivně používat k dosahování cílů dneška. I. Tomeš (Technickoekonomický výzkumný ústav hutnického průmyslu, Praha) v příspěvku *Nové ciele a prístupy k řízení personálního a sociálního rozvoje* upozornil na některé problémy, které se mohou objevit s přechodem k novému hospodářskému mechanismu. Poukázal mimo jiné na možnost přechodného vzniku sociálního napětí. S teorií pracovního místa a jejím uplatněním v rámci řízení personálního rozvoje ve Východoslovenských železárnách, n. p. Košice seznámil přítomné M. Haňdiak. O práci, výsledcích některých výzkumů provedených pražským Ústavem silniční a městské dopravy a hlavních problémech týkajících se zejména pracovních podmínek v dopravě informoval J. Bečvář.

V odpoledním programu zkonfrontoval E. Mleziva proponované cíle a dosažené výsledky v oblasti sociálního plánování (*Efektivita sociální politiky v hospodářských organizacích – zkušenosti a předpoklady*). Druhým referujícím byl M. Tomšík (Vysoká škola ekonomická v Praze). V rámci příspěvku *K předpokladům realizace úkolů sociologie práce a podniku ve vazbě na strategii urychlení vymezení* pět oblastí, v nichž dnes dochází k rozporům: kvalifikace, kvalita pracovního prostředí, účinky práce na zdraví lidí, personální a kádrová činnost, řízení. Sociologii práce a podniku je v současné době podle jeho názoru třeba orientovat především k řešení těchto rozporů. Posledním referujícím druhého dne konference byl M. Bútora (Protialkoholická ambulancia, Bratislava). Seznámil přítomné se svými poznatky týkajícími se alkoholismu u nás, zdůraznil, že jde o závažný sociální jev a upozornil na možnost (jak ukázala diskuse někde i nezbytnost) koncipovat podnikové protialkoholické programy.

Zbývající část odpoledne a večerní hodiny pak byly věnovány diskusi, k níž připravili podklady Z. Komárek a M. Černík (Elektromont, k. p. Praha). Již při prezenci obdrželi účastníci konference překlad článku uveřejněného v sovětském časopise *Sociologičeskije issledovanija* (č. 3, 1986) *O zlepšení organizace sociologické práce v odvětvích národního hospodářství a schválení vzorových ustanovení o službě sociálního rozvoje podniku, organizace, ministerstva*. Kromě toho provedl Z. Komárek analýzu jednání předešlých šesti konferencí československých podnikových sociologů z hlediska problematiky postavení a práce podnikového sociologa, jejíž výsledky shrnul v úvodním slově *Nejen reminiscence na téma podnikový sociolog*. Následující diskuse ukázala, že sociologové v podnikové praxi často naráželi na řadu organizačních a formálních problémů. Jen malá část jich je například zařazena na místě sociologa, většina pracuje v kádrových a personálních útvech apod., kde se často musí zabývat problémy, které by do kompetence a pracovní náplně podnikového sociologa spadat neměly. Hovořilo se také o tom, že v souvislosti s přestavbou hospodářského mechanismu se může objevit řada nových problémů, které budou muset řešit zejména sociologové v podnicích a závodech. Závěry, do nichž diskuse vyústila, budou součástí připravovaného sborníku příspěvků z této konference a podle možnosti budou publikovány v některých politických a odborných periodikách. Řada účastníků konference přivítala *Bursu programů pro zpracování sociologických údajů*, které připravila a vedla S. Chylová (Bavlnářské závody V. I. Lenina, n. p. Ružomberok).

Třetí, poslední den konference odezněla tři krátká sdělení. M. Šarišský (Východoslovenské železářny, n. p. Košice) informoval o zkušenostech s vytvářením podnikového systému práce s tvořivými pracovníky předvýrobních etap. Někteří z pří-

tomných podnikových sociologů asi trochu záviděli I. Hradecké (Škoda, k. p. Plzeň), která nechala nahlédnout do své každodenní praxe plně odpovídající představám o práci sociologa. Poměrně dlouhá tradice sociologického pracoviště v plzeňské Škodovce poskytuje bohatý materiál pro sekundární analýzy, je zde založen longitudiální výzkum, k dispozici je a dále se rozvíjí pružná datová báze atd. Posledním referentem byl J. Hudeček (Ústav pro filozofii a sociologii, Praha), který přítomné seznámil s výsledky velkých reprezentativních šetření týkajících se postojů československé mládeže k technickému rozvoji a k důsledkům technických změn v oblasti práce. Konferenci celkově zhodnotili a průběh diskusí shrnuli J. Bunčák a M. Tomšík.

Z uvedeného přehledu je snad patrné, že se na letošní konferenci hodně bilancovalo. Domnívám se, že důvodem této skutečnosti nebylo jen to, že v říjnu letošního roku uplyne 15 let od konání I. celostátní konference podnikových sociologů. Důležitou roli v této souvislosti jistě hrál fakt, že sociologové zabývající se problematikou práce a podniku si jsou dobře vědomi nových a vyšších nároků, které na ně nejbližší budoucnost bude klást. V této souvislosti se snažili dosaavadní úspěchy a neúspěchy zrekapitulovat a zhodnotit, do jaké míry jsou na nové úkoly připraveni.

Konference byla, jak od předsednického stolu, tak v kuloárech, hodnocena jako přínosná. Na většinu přednesených příspěvků navázaly bohaté diskuse. Někteří přihlášení referující se dokonce rozhodli prostor pro diskusi rozšířit a vzdali se svého vystoupení. Se všemi příspěvky, tj. přednesenými i nepřednesenými, se lze seznámit ve sborníku vydaném Sekcí sociologie práce a podniku Slovenské sociologické společnosti.

Jadwiga Šanderová

Symposium o stimulaci pracovního chování

Problémy stimulace a motivace pracovní činnosti jsou již řadu let středem pozornosti sekce sociologie práce brněnské pobočky Československé sociologické společnosti při ČSAV. Mimo pravidelně pořádané sociologické večery, na nichž jsou tyto otázky rozebírány, byly některé aspekty uvedeného problému předmětem jednání symposia, které se konalo v lednu 1986. Snaha o hlubší analýzu užší škály těchto problémů vedla brněnskou pobočku Československé sociologické společnosti při ČSAV spolu s katedrou marxisticko-leninské sociologie Filozofické fakulty UJEP v Brně k rozhodnutí svolat na leden 1987 symposium zaměřené na téma: *Sociologické souvislosti účinné stimulace požadovaného pracovního chování*. Cílem symposia bylo přispět k rozpracování problematiky zvláštností stimulačních procesů v podmínkách přechodu k intenzifikaci výrobní činnosti.

V zájmu prohloubení aktivní účasti a respektování vymezeného tematického rámce byl organizátory zvolen netradiční přístup: v září 1986 požádali všichni zájemci o účast na sympoziu ostatní přihlášené účastníky o expertní posouzení omezeného počtu otázek obsahově zaměřených k tématu setkání. Reakce na rozslané otázky získali autoři do konce roku 1986 a výsledky jejich rozboru prezentovali na sympoziu. Vlastní jednání proběhlo ve třech obsahově navazujících sekcích. Organizace jednání těchto sekcí byla jednotná: úvodní slovo, rozbor stanovisek skupiny expertů a diskuse.

První sekce se zabývala problematikou *stimulátorů požadovaného pracovního chování*. Úvodní slovo přednesl Antonín Burian (Ústav racionalizace a řízení práce, Brno). Navázal na některé problémy zformulované na sympoziu v roce 1986 a řadu svých názorů doložil poznatky ze sociologických průzkumů. Rozebral některé zásady změn hospodářského mechanismu v ČSSR s důrazem na lidský faktor, ve vztahu ke stimulátorům požadovaného pracovního chování a ve vztahu k cílové a instrumentální orientaci pracovníků (viz dále). Navázal na úvodní slovo vyhodnocení problému *substituce odměny za trvale dobrý výkon*. Uvedl, že experti preferují jako nejvhodnější typ odměny časovou výhodu (zkrácení pracovní doby, prodloužení dovolené, změna režimu pracovní doby apod.), dále uvádějí peněžní odměny a zajištění vyššího starobního důchodu. Tyto názory byly konfrontovány s poznatky získanými dotazováním vedoucích pracovníků zemědělských podniků a jiných pracovníků v zemědělství.

V diskusích vystoupili: Libor Musil (Ústav ekologie průmyslové krajiny ČSAV, Ostrava) *Požadované pracovní chování z hlediska vztahu dílčích a celospolečenských zájmů*, Tomáš Sirovátka (Brněnské výstavy a veletrhy, Brno) *Stimuly a pra-*